

INGLIZ TILI DIALEKTLARI: KOKNI VA SKOUSE LAHJALARI FONETIK TAHLILI

Alfraganus universiteti

Filologiya fakulteti

Ingiliz tili 2 - kurs talabasi

Siddiqova Nozila Qaxramon qizi

Annotatsiya: Ush ingliz tilidagi ikki mashhur dialekt maqola – Londonga xos “Kokni” va Liverpool davolash qilingan “Skouse” lahjalarining fonetik ilmiy tahlillarini tekshirish bag'ishlash. Diallyartetik tizimlar, unlilar undoshlar talaffuzi, urg'u va intonatsiya farqlari hamda ijtimoiy-lingvistik fon bilan bog'liqligi yoritiladi. Tadqiqot manbasi ingliz tili fonetikasi, dialektologiya, madaniyatshunoslik va til o'qitish metodikasi uchun muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Ingliz tili dialektlari, Kokni, Skouse, fonetika, talaffuz, intonatsiya, lingvistik ishlab chiqarish, dialektologiya.

ДИАЛЕКТЫ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА: ФОНЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДИАЛЕКТОВ КОКНИ И СКАУЗ

Аннотация: Статья посвящена фонетическому анализу двух распространённых диалектов английского языка — лондонского кокни и ливерпульского скауза. Рассматриваются диалектные системы, особенности произношения гласных и согласных, различия в ударении и интонации, а также их связь с социолингвистическим фоном. Данный исследовательский источник имеет большое значение для фонетики английского языка, диалектологии, культурологии и методики преподавания иностранных языков.

Ключевые слова: английские диалекты, кокни, скауза, фонетика, произношение, интонация, языковое производство, диалектология.

DIALECTS OF THE ENGLISH LANGUAGE: A PHONETIC ANALYSIS OF THE COCKNEY AND SCOUSE DIALECTS

Abstract: This article is devoted to the phonetic analysis of two common dialects of the English language – London Cockney and Liverpool Scouse. It examines dialect systems, vowel and consonant pronunciation features, stress and intonation differences, and their relationship to sociolinguistic background. This research source is of great importance for English phonetics, dialectology, cultural studies, and foreign language teaching methods.

Keywords: English dialects, Cockney, Scouse, phonetics, pronunciation, intonation, language production, dialectology.

Ingliz tili bugungi kunda nafaqat xalqaro aloqa, balki ilm-fan, texnologiya, madaniyat va ta'lim sohalarida ham dunyo miqyosida asosiy muloqot vositasi sifatida xizmat qilmoqda. Tilning global maqomga erishishi, uni turli hududlarda millionlab insonlar tomonidan qo'llanishi natijasida u tabiiy ravishda ko'plab lahja va shevalarga bo'linib, o'zining fonetik, leksik va grammatik jihatdan rang-barang shakllarini namoyon etadi. Buyuk Britaniya hududida ingliz tili tarixan murakkab ijtimoiy va madaniy jarayonlar ta'sirida shakllanib, mintaqaviy dialektlarning boy tizimini vujudga keltirgan. Bu dialektlar o'zida mahalliy aholining turmush tarzi, tarixiy taraqqiyoti, immigratsion jarayonlar va iqtisodiy o'zgarishlarni aks ettiradi.

Shu mintaqaviy lahjalar ichida Londonda paydo bo'lgan **Kokni** va Liverpulga xos **Skouse** dialektlari alohida ilmiy qiziqish uyg'otadi. Kokni asosan Londonning Sharqiy End hududida ishchi sinf vakillari nutqi sifatida shakllangan bo'lib, o'zining "qo'polroq" ohangi, glottal pauzalar, **th**-fronting va **h**-tushirish kabi o'ziga xos fonetik belgilar bilan tanilgan. Skouse esa Liverpulning port shahri sifatidagi ko'p millatli tarixi natijasida irland, uels va shimoliy ingliz lahjalari bilan boyigan bo'lib, burun rezonansi, keng unli tizimi, frikativ undoshlari va musiqiy intonatsiyasi bilan ajralib turadi.

Fonetik jihatdan bu ikki dialekt standart britan ingliz tilidan sezilarli farqlarni ko'rsatadi, bu esa ularni nafaqat lingvistik, balki sotsiolingvistik jihatdan ham alohida o'rganishga undaydi. Kokni va Skouse talaffuz tizimidagi o'zgarishlar mahalliy madaniyat, tarixiy migratsiyalar, urbanizatsiya jarayonlari va ijtimoiy stratifikatsiya bilan bevosita bog'liqdir. Masalan, Kokni Londonning ishchi sinf an'analari ifodalaydigan kuchli identifikatsion vosita sifatida shakllangan bo'lsa, Skouse Liverpulning xalqaro savdo yo'llari, dengizchilik hayoti va ko'p millatli aholisining tilga qo'shgan hissasini yaqqol aks ettiradi.

Mazkur maqolada ushbu ikki dialektning fonetik tizimi atroflicha tahlil qilinadi: unli va undoshlar talaffuzi, urg'u va intonatsiya o'ziga xosliklari, shuningdek, ularning shakllanishiga ta'sir etgan tarixiy va ijtimoiy omillar yoritiladi. Bu tadqiqot nafaqat ingliz tili fonetikasi va dialektologiyasi rivoji uchun, balki til o'qitish, talaffuz standartlarini belgilash va madaniyatlararo kommunikatsiya jarayonlarini tushunish uchun ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

1. Kokni lahjasi fonetikasi, Kokni lahjasi o'zining an'anaviy fonetik belgilariga ega:

- **H-tushishi (H-dropping):** So'z boshidagi **h** tovushlari ko'pincha talaffuz shaklida (*house* - 'ouse , *hat* - 'at).

- **Th-fronting:** Dental undoshlar **th** va **ð** tovushlari labiy undoshlar **f** va **v** bilan almashadi (*think* - *fink* , *brother* - *bruvver*).

- **Glottal stop:** Oraliq **t** tovushi glottal pauza bilan keladi (*sariyog* - *bu'er*).

- **Diftongal o'zgarishlar:** [aɪ] kabi diftonglar ko'pincha [ɔɪ] yoki [aɪ] tarzda eshitiladi (*time* - *toime*).

Bu texnik Kokniga o'ziga xos "qo'pol" ohang bag'ishlab, uni darhol tanib olish imkonini beradi.

2. **Skouse lahjasi fonetikasi**, Liverpoolning Skouse lahjasi tarixan irland va uels immigrantlarining nutqiy ta'siri ostida shakllangan. uning asosiy fonetik tadqiqotlarga yordam berishi:

- **Burun ohangi (burun sifati):** Nutqda burun rezonansining kuchliligiga yordam beradi, bu Skouse' o'ziga xos “qong'iroqdek” ohang beradi.

- **Undoshlarning yumshatilishi:** *k* va *g* tovushlari ko'pincha frikativlashadi (*orqaga* - [bax]).

- **Intonatsiyaning melodikligi:** Gap chiqishi ko'tariluvchi ohangning ko'pligi Skouse'ni kuyga o'xshash qiladi.

- **Unlilar zi kengayishi:** Ba' unlilar standart ingliz tiliga nisbatan cho'zilib talaffuz tuzilishi.

Skouse fonetikasi Liverpoolning dengiz porti sifatidagi ko'p millatli tarixini aks ettirib, uni boshqa shimoliy ingliz lahjalaridan ajratib turadi.

3. **Ijtimoiy-lingvistik ahamiyat**, Kokni va Skouse natural fonetik chirog'i, balki ijtimoiy identifikatsiya usuli sifatida ham mahsulot. Ular hudud, ijtimoiy qatlamlar va tarixiy madaniyatning tildagi ko'zgusidir. Masalan, Kokni ko'pincha Londonning ishchi sinf an'analari bilan, Skouse esa Liverpoolning dengizchi va musiqiy madaniyati bilan bog'lanadi. Global jarayon bu dialektlarning standart britan ingliz tilining joriy ostida bo'lsa-da, hujjat fonetik muammolarni axborotlashtirish, musiqa (ayniqsa The Beatles) va kino sanoati keng targ'ib qilmoqda.

Kokni va Skouse lahjalari ingliz tilining hududiy va fonetik rang-barangligini jonli namoyon etadi. Bu ikki dialektning ovoz tizimidagi o'ziga xos xususiyatlar – Koknidagi *h*-tushishi, *th*-fronting va glottal to'xtamlar yoki Skosedagi keng unli tizimi va musiqiy intonatsiya – ularning tarixiy shakllanish jarayonidagi ijtimoiy, madaniy va

geografik omillarning uzluksiz ta'sirini ko'rsatadi. Ushbu jarayonlar tilning bir xil standart emas, balki ko'p qirrali dinamik tizim ekanini yaqqol tasdiqlaydi.

Kokni lahjasi Londonning ishchi sinf madaniyati, turmush tarzi va shahar leksik muhitini o'zida mujassam etgan. Uning fonetik belgilarini tahlil qilish orqali nafaqat ovoz tizimining texnik jihatlarini, balki ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi farqlar, urbanizatsiya jarayonlari va shaharning tarixiy qiyofasi haqida ham muhim ma'lumotlar olish mumkin. Bu dialekt Londonning madaniy merosi sifatida hali ham ommaviy axborot vositalari, teatr va kino orqali hayotiylikini saqlab kelmoqda.

Skose esa Liverpulning ko'p millatli tarixi va dengiz savdosi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, unda irland va uels migratsiyasining ta'siri sezilarli. Skosedagi burun rezonansi, frikativ undashlar va keng diftonglar bu shaharning kosmopolit ruhini aks ettiradi. Bu xususiyatlar Liverpul musiqiy an'analari, ayniqsa, "The Beatles" fenomeni bilan birga, uning tildagi mavqeini yanada mustahkamlab kelmoqda.

Kokni va Skoseni fonetik jihatdan chuqur o'rganish tilshunoslar uchun ingliz tilidagi hududiy rivojlanish qonuniyatlarini anglashga, ijtimoiy dialektologiyani eng yangi nazariyalarini boyitishga xizmat qiladi. Shuningdek, bu tadqiqotlar til o'qituvchilariga talabalarga standart ingliz tilidan tashqaridagi jonli nutqni tinglash va talaffuzdagi turfa xillikni anglatishda amaliy yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, Kokni va Skose lahjalari nafaqat fonetik, balki madaniy va tarixiy meros sifatida ham katta ahamiyatga ega. Ularning saqlanishi va tadqiq etilishi ingliz tilining global ta'sirini teranroq anglash, madaniyatlararo muloqotda real til ko'rinishlarini hisobga olish va mahalliy ijtimoiy tarixni til orqali o'rganish imkonini beradi. Bu esa tilning nasldan-naslga o'tishida va uning kelgusi avlodlarga asl qiyofada yetkazilishida muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xyuz, A., Trudgill, P. va Vatt, D. (2012). *Ingliz aksentlari va dialektlari*. Routledge.

2. Uells, JK (1982). *Ingliz tili aksentlari*. Kembrij universiteti matbuoti.
3. Hikki, R. (2014). *Britaniya ingliz tili dialektlari*. Wiley-Blackwell.
4. Britaniya, D. (2010). *Butun dunyo bo'ylab Routledge ijtimoiy lingvistika bo'yicha qo'llanma*. Routledge.
5. Honeybone, P. (2007). "XIX asrda Liverpulda yangi dialekt shakllanishi: Scousening qisqacha tarixi." *World-Wide English*, 28(1), 59–85.